

ВІДГУК

офіційного опонента
Ткалич Маріанни Григоріївни
на дисертаційну роботу Мартиненка Євгенія Олександровича
«Формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного
тренінгу в процесі професійної підготовки»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність теми. Актуальність дослідження зумовлена сучасними реаліями воєнного часу в Україні, які суттєво підвищили суспільний попит на висококваліфіковану психологічну допомогу. Автор справедливо зазначає, що психологи, працюючи з травмованими людьми, самі зазнають інтенсивного емоційного навантаження, ризику вторинної травматизації та професійного вигорання. У зв'язку з цим здатність психолога зберігати психологічну стійкість, ефективно відновлюватися після стресу та продовжувати професійну діяльність набуває особливої ваги.

У роботі представлено еволюцію наукових поглядів на резильєнтність – від ранніх досліджень Н. Гармезі та Е. Вернер до сучасних концепцій Е. Мастен, Дж. Бонанно, та інших. Автор розглядає основні теоретичні підходи до цього феномена, зокрема процесуальний, ресурсний та соціоекологічний, а також аналізує внесок українських вчених у його вивчення.

Особливу увагу в роботі зосереджено на тому, що проблема цілеспрямованого формування резильєнтності у майбутніх психологів саме засобами психологічного тренінгу в умовах університетської підготовки залишається недостатньо вивченою. Цим зумовлено обрання теми дисертаційного дослідження, метою якого є теоретичне обґрунтування сутності та структури резильєнтності майбутніх психологів, а також розробка й емпірична перевірка ефективності відповідної тренінгової програми.

Тема пов'язана з виконанням науково-дослідних робіт кафедри «Педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна» НТУ «ХП» відповідно до науково-дослідної теми «Розвиток

лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (№ ДР 0124U004395), у межах якої здобувачем проаналізовано роль резильєнтності як особистісного ресурсу та умови ефективного лідерства й фахового розвитку майбутніх психологів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі. Представлені у дисертації результати є обґрунтованими та науково достовірними, що забезпечується поєднанням теоретичного обґрунтування та емпіричної перевірки. Об'єктивність висновків підкріплена застосуванням комплексу валідних діагностичних інструментів та статистичним аналізом даних. Експериментальна перевірка ефективності тренінгу в межах контрольних та експериментальних груп дозволяє стверджувати про дієвість запропонованої методики формування резильєнтності майбутніх психологів у процесі їхньої фахової підготовки

Достовірність результатів досліджень. В роботі достовірність результатів теоретичних досліджень підтверджується результатами відповідних експериментальних досліджень.

До основних нових наукових результатів дисертації слід віднести наступне:

- вперше розроблено та апробовано цілісну програму психологічного тренінгу з формування резильєнтності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки, що ґрунтується на соціоекологічному підході та інтегрує когнітивно-поведінкові, рефлексивні та комунікативні методи і техніки; доведено її статистично значущу ефективність за показниками стресостійкості, адаптивності, оптимізму та емоційного інтелекту;

- вперше побудовано теоретичну модель формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу, яка відображає взаємозв'язок між внутрішніми захисними факторами (оптимізм, самооцінка, адаптивність, емоційний інтелект, мотивація, комунікабельність, стресостійкість, лідерство) та зовнішніми (педагоги, соціальне оточення, середовище закладу вищої освіти);

- уточнено зміст поняття «резильєнтність майбутніх психологів» як динамічного процесу відновлення й особистісного зростання в умовах стресу та труднощів, що включає комплекс розвивальних внутрішніх ресурсів, важливих для ефективного здійснення фахової діяльності;

- набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо ролі психологічного тренінгу у формуванні особистісно-професійних якостей майбутніх психологів; принципи проектування тренінгових програм з розвитку резильєнтності у студентському середовищі; критерії та діагностичний інструментарій оцінки сформованості резильєнтності у здобувачів вищої освіти.

Значимість отриманих результатів для науки і практичного використання. Практична цінність полягає в можливості безпосереднього використання розробленої програми психологічного тренінгу та діагностичного інструментарію у закладах вищої освіти, що готують фахівців-психологів. При цьому:

- розроблено та апробовано програму психологічного тренінгу з формування резильєнтності майбутніх психологів, яка може впроваджуватися під час практичних курсів, навчальних семінарів і тренінгів у процесі підготовки студентів спеціальності «Психологія»;

- визначено комплекс критеріїв, показників і психодіагностичних методик для оцінки рівня резильєнтності, що може застосовуватися психологічними службами університетів для моніторингу стану студентів;

- результати дослідження можуть бути використані при розробці навчально-методичного забезпечення з дисциплін «Основи психологічного тренінгу», «Психологія стресу», «Психогігієна», «Психологія особистості» для підготовки майбутніх психологів;

- основні теоретичні положення та емпіричні результати, викладені в дисертації, використовуються в навчальному процесі кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Повнота викладення результатів досліджень в опублікованих працях.

Результати досліджень опубліковані у 8 роботах, серед яких: 3 статі у наукових фахових виданнях України, 5 тезисів у матеріалах конференцій.

Опубліковані матеріали повністю відображають зміст дисертації та відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44.

Оцінка змісту дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Мартиненка Є.О. спрямована на теоретичне обґрунтування сутності та структури резильєнтності майбутніх психологів, розробку та емпіричну перевірку ефективності програми психологічного тренінгу як засобу її формування у процесі професійної підготовки.

У першому теоретичному розділі роботи здійснено ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз феномена резильєнтності майбутніх психологів. Автором простежено еволюцію наукового дискурсу: від статичних концепцій резильєнтності як сукупності вроджених властивостей до сучасного розуміння її як динамічного процесу взаємодії ресурсних та ризикових чинників. Науковий інтерес становить запропонована п'ятикомпонентна модель формування резильєнтності, що базується на інтеграції системного, ресурсного, процесуального та соціоекологічного підходів.

Другий розділ присвячено розробці методичного інструментарію дослідження. У ньому змістовно обґрунтовано архітектоніку тренінгової програми «Резильєнтність психолога: від внутрішніх ресурсів до професійної стійкості» загальним обсягом 64 академічні години. Крім того, визначено критеріально-діагностичний апарат, що включає дев'ять валідних методик, релевантних меті оцінювання особистісних ресурсів майбутніх фахівців.

Третій розділ містить результати експериментальної верифікації ефективності авторської програми. Дослідження проведено на репрезентативній вибірці (188 студентів), розподіленій на експериментальну та

контрольну групи за принципом стратифікованої рандомізації. Зафіксована на констатувальному етапі тенденція до зниження рівня резильєнтності та наявності стрес-симптоматики була успішно скорегована в ході формувального впливу, що статистично підтверджено за допомогою t-критерію Стьюдента та χ^2 Пірсона.

Висновки дисертації відповідають завданням дослідження та є завершеними, чіткими та повною мірою відображають зміст проведеного дослідження.

Академічна доброчесність. Поршень академічної доброчесності в дисертації та наукових публікаціях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не виявлено.

Усі результати, що виносяться на захист, отримані здобувачем особисто та апробовані через оприлюднення в опублікованих наукових працях. Дотримання авторського права у спільних публікаціях забезпечено шляхом використання лише тих теоретичних напрацювань та результатів емпіричної обробки, які є результатом індивідуальної роботи автора.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючі проведене дисертаційне дослідження та отримані результати вважаємо за доцільне визначити дискусійні положення та висловити зауваження та побажання до окремих результатів роботи:

1. Вибірка дослідження сформована виключно на базі одного закладу вищої освіти (НТУ «ХП»), що суттєво обмежує зовнішню валідність результатів і можливість поширювати висновки на студентів-психологів інших університетів України.

2. Вибірка характеризується вираженим гендерним дисбалансом (146 жінок і лише 42 чоловіки). У роботі не проведено статистичного аналізу гендерних відмінностей за показниками резильєнтності, що не дозволяє зробити обґрунтованих висновків щодо універсальності отриманих результатів для майбутніх психологів-чоловіків. У зв'язку з цим доцільно було б провести додатковий аналіз гендерних відмінностей щодо формування резильєнтності.

3. У теоретичній частині дисертаційного дослідження та запропонованій моделі обґрунтовано значущість як внутрішніх, так і зовнішніх факторів формування резильєнтності, зокрема впливу освітнього середовища, педагогів та соціального оточення. Водночас в експериментальній частині дослідження основна увага зосереджена виключно на розвитку внутрішніх ресурсів особистості через тренінгову програму. При цьому механізми взаємодії з зовнішніми чинниками (роль тренера-фасилітатора, групова динаміка, вплив освітнього середовища тощо) та їхній внесок у досягнуті результати після завершення тренінгу залишаються недостатньо розкритими. У зв'язку з цим доцільно було б перевірити ефективність зовнішнього впливу та підтвердити комплексний внесок усіх факторів – як внутрішніх, так і зовнішніх – у формування резильєнтності учасників. Такий аналіз дозволив би не лише глибше зрозуміти механізми дії програми, але й отримати повну картину того, як внутрішні та зовнішні ресурси взаємодіють у процесі тренінгу.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Мартиненка Євгенія Олександровича «Формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки» за своїм змістом відповідає спеціальності 053 – Психологія. Дисертаційна робота є завершеною науково-дослідною працею, яка розв'язує актуальну науково-практичну задачу, що полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності та структури резильєнтності майбутніх психологів, а також в розробці й емпіричній перевірці ефективності психологічного тренінгу як засобу її формування в процесі професійної підготовки.

Автором розроблено та апробовано оригінальну тренінгову програму «Резильєнтність психолога: від внутрішніх ресурсів до професійної стійкості», яка спрямована на цілеспрямований розвиток ключових внутрішніх захисних факторів резильєнтності. Це особливо важливо в умовах воєнного часу, хронічного стресу та високих емоційних навантажень, характерних для фахівців допомагаючих професій. Подана дисертаційна робота «Формування

резильентності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки» Мартиненка Є.О. відповідає спеціальності 053 – «Психологія», відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, а здобувач Мартиненко Євгеній Олександрович заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія.

Офіційний опонент:
професор кафедри психології, Запорізький
національний університет, доктор
психологічних наук.
29.04.2026

Маріанна ТКАЛИЧ

підпис засвідчую:

Вчений секретар ЗНУ

Оксана ПРОЦЕНКО